

שְׁנַיִם אוֹחֲזִין בְּטִלִית, זֶה אוֹמֵר אֲנִי
 מְצִאתִיהָ וְזֶה אוֹמֵר אֲנִי מְצִאתִיהָ,
 זֶה אוֹמֵר בְּלֵה שְׁלִי וְזֶה אוֹמֵר בְּלֵה
 שְׁלִי,
 זֶה יֹשֶׁבֶע שְׂאִין לוֹ בַּה פְּחוֹת
 מִחֲצִיָּה, וְזֶה יֹשֶׁבֶע שְׂאִין לוֹ בַּה
 פְּחוֹת מִחֲצִיָּה,
 וַיִּחְלְקוּ.

שְׁנַיִם אוֹחֲזִין בְּטִלִית

בבא מציעא א, א

המשנה הפותחת את בבא מציעא היא מהמפורסמות ביותר בש"ס. מזה אלפי שנים עוסקים חכמי ישראל בשאלות הבסיסיות שהיא מעלה – טעמי החלוקה וטעמי השבועה והקשר ביניהם. בעיון זה אנסה להציע תשובה לשאלות הללו מתוך התבוננות במבנה המשנה.

א. "שנים אוֹחֲזִין בְּטִלִית"

המשנה פותחת בתיאור של סיטואציה – שני בני אדם מחזיקים יחדיו בטלית אחת. הסיטואציה אינה בעייתית בהכרח. אפשר שהטלית שייכת באמת לשני האוחזים. אנחנו, המתבוננים מהצד, איננו רואים כאן אדם השולח יד ברכוש חברו, ובלשונו של הבבלי "כיון שתפיס אגן סהדי דמאי דתפיס האי – דידיה הוא. ומאי דתפיס האי – דידיה הוא" (בבלי, בבא מציעא ג ע"א).

ב. "זֶה אוֹמֵר כּוֹלֵה שְׁלִי וְזֶה אוֹמֵר כּוֹלֵה שְׁלִי"

אבל, כששני האוחזים פותחים את פיהם ומתחילים לשטוח את טענותיהם, קורסת ההרמוניה ומתגלה כי לפנינו עימות חזיתי, ואיש מהנצים אינו מותר מקום לרעהו.

ג. "זֶה יֹשֶׁבֶע שְׂאִין לוֹ בַּה פְּחוֹת מִחֲצִיָּה, וְזֶה יֹשֶׁבֶע שְׂאִין לוֹ בַּה פְּחוֹת מִחֲצִיָּה"

כפי שראינו שורש הבעיה הוא שכל אחד טוען שהטלית שייכת לו בלבד, ולא עצם ההחזקה המשותפת. לפיכך המשנה מציעה להציג את הטענות פעם נוספת באופן שהסתירה ביניהן תצומצם ככל האפשר. כל אחד נדרש להישבע שבועה שלא תסתור את טענתו הראשונה ועם זה לא תסתור את טענת חברו. כך המתח שבעימות הקשה הופחת ואפשר להתחיל בגיבוש הפתרון.

ד. "ויחלקו"

כעת, משניטל עוקצו של העימות, אפשר לשוב אל המציאות שלפני העלאת הטענות הסותרות, מצב ששני בעלי הדין אווזים בטלית ושניהם בעליה באמת, ומתוך ציור זה, שלא ניכר בו עימות, לפסוק על החלוקה. נראה לי שרעיון זה ניכר גם במבנה המשנה. במשנה שני סגנונות – האחד מיוחד לתיאור המצב ולפסק הסופי והאחר לטענות ולמחלוקת.

	שנים אווזין בטלית	
זה אומר אני מצאתיה	זה אומר אני מצאתיה	
זה אומר כולה שלי	זה אומר כולה שלי	
זה יטבע שאין לו בה פחות מחציה	זה יטבע שאין לו בה פחות מחציה	ויחלקו. ¹

שתי הפסקאות האמצעיות של המשנה מנוסחת בשני משפטים המבטאים את העימות והמחלוקת. מאופן ניסוחה של הפסקה העוסקת בשבועה אפשר ללמוד שהשבועה אינה ניסיון לפתור את המצב הבסיסי ש"שנים אווזין בטלית" באמצעות מניפולציה שתוביל את אחד הצדדים להודות, אלא כל מטרתה ליישב את הסתירה שבין הטענות ולהשיב את המצב הבסיסי, כלומר את הבעלות המשותפת, על כנו. מאותה הסיבה הנשבעים אינם נשבעים שהטלית כולה שלהם אלא מחציתה. הבעלות המשותפת, המתבטאת בחלוקה, היא מטרתה של השבועה ולא תוצאה אגבית של ניסיון הכרעה שכשל.

ברם בניגוד לפסקאות האמצעיות שעוסקות בעימות ובחלוקה, הפסק המופיע בסוף המשנה מנוסח במשפט בודד, בדיוק כמו תיאור המקרה שבפתיחה. הזוהת הסגנונית מאפשרת לראות בדין המשך ישיר למשפט הפתיחה: "שנים אווזין בטלית, יחלקו". כלומר מצד הסגנון אפשר לטעון כי החלוקה, שהיא פעולה מוחשית, היא תגובה למציאות ש"שניים אווזין" בה, ואילו השבועה, שעיקרה דיבור, היא התגובה לטענות "כולה שלי". החיבור בין סוף המשנה לתחילתה והתפיסה ולפיה השבועה באה לנטרל את הטענות חושפת את הדמיון בין המשנה לתוספתא. על פי התוספתא:

שנים אווזין בטלית,
זה נוטל עד מקום שתפוס וזה נוטל עד מקום שתפוס.

תוספתא, בבא מציעא א, א

כיוון שהתוספתא אינה עוסקת בטענות היא גם אינה קושרת בין החלוקה ובין השבועה. מעצם העובדה שהתוספתא תולה את הדין ב"מקום תפוס" ברור שהנחת היסוד שלה היא שכל אחד מהאחוזים הוא הבעלים בכל חלק מהבגד ש"ידו תופס".

ההבנה כי בסיס החלוקה הוא העובדה ששני בעלי הדין אחוזים בחפץ עולה גם מתוך השוואה למשנה המקדימה את משנתנו, המשנה האחרונה של בבא קמא:²

מוכיין שהכובס מוציא, הרי אלו שלו
 ושהסורק מוציא, הרי אלו של בעל הבית
 הכובס נוטל שלשה חוטין והן שלו. יתר מכן, הרי אלו של בעל הבית...
 החיט ששיר מן החוט כדי לתפור בו, ומטלית שהיא שלש על שלש, הרי אלו של
 בעל הבית...

בבא קמא י, י

לשתי המשניות יש ביטויים משותפים האורגים אותן יחד, ובהם:

1. "נוטל שלשה" – "וזה נוטל שלשה חלקים"
2. מוציא – מצאתיה
3. מטלית – טלית
4. שלו – שלי

המשנה בבבא קמא עוסקת בשאלת הבעלות בחפצים שנשארו אצל אומן, בעל מלאכה. כאן לא מדובר בטענות ואין צורך בשבועה. החלוקה אינה תוצאה של ספק באשר לזהות הבעלים אלא היא הכרעה ודאית. הקישור בין המשניות שב ומחדד את המקום שמותרת משנתנו לחלוקה הפשוטה במקרה של ממון ששניים אחוזים בו, בלא מחלוקת וריב.

¹ בקטעי גניזה ובכתב-יד קויפמן – יחלוקו.

² כאן המקום לשוב ולהזכיר כי מסכתות בבא-קמא ובבא-מציעא שתיהן חלק ממסכת אחת, "נוזיקין".